

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Globalny monitoring środowiska i bezpieczeństwa (GMES): Wyzwania i kolejne działania dotyczące komponentu kosmicznego

COM(2009) 589 wersja ostateczna

(2011/C 44/26)

Sprawozdawca: **Edgardo Maria IOZIA**

Dnia 28 października 2009 r. Komisja Europejska, działając na podstawie art. 262 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie

komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Globalny monitoring środowiska i bezpieczeństwa (GMES): Wyzwania i kolejne działania dotyczące komponentu kosmicznego

COM(2009) 589 wersja ostateczna.

Sekcja Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 15 czerwca 2010 r.

Na 464. sesji plenarnej w dniach 14–15 lipca 2010 r. (posiedzenie z 14 lipca) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny 135 głosami za – 1 osoba wstrzymała się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 Komitet przyjmuje z zadowoleniem komunikat Komisji, mając jednocześnie nadzieję, że organy decyzyjne podejmą decyzje operacyjne, przydzielą środki finansowe i opracują kierunki polityki zgodnie z zawartymi w nim propozycjami i wskazówkami.

1.2 EKES opowiadał się zawsze za wnioskami Komisji w dziedzinie polityki kosmicznej, gdyż jest ona jednym z priorytetów technologicznych wymagających większego rozwinięcia. Odpowiedzialne i zrównoważone wykorzystanie przestrzeni kosmicznej do celów niemilitarnych i pokojowych jest potężnym instrumentem rozwoju.

1.3 Ogólnie rzecz biorąc, badania kosmiczne, a szczególnie GMES, są pełnoprawną częścią nowej gospodarki ekologicznej. Rozwój zastosowań w rolnictwie, zarządzaniu zmianą klimatu, dokładnym prognozowaniu pogody i gospodarowaniu gruntami leży u podstaw nowego modelu, w ramach którego główną osią innowacji i badań technologicznych jest rozwój zrównoważony.

1.4 Komitet podziela obawy Komisji związane z brakiem informacji na temat ram czasowych programu. Komitet uważa, że program powinien być realizowany przynajmniej do 2030 r. oraz przewidywać kontynuację podstawowych funkcji w kolejnych latach.

1.5 Zdaniem Komitetu środki finansowe są niewystarczające zarówno dlatego, że nie uwzględniają kształtowania się cen komponentów technologicznych satelitów Sentinel, jak i dlatego, że środki przeznaczone na B+R są skromne,

zwłaszcza w odniesieniu do potrzeb gromadzenia danych w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i walki ze zmianą klimatu. Aby zaspokoić zapotrzebowanie, w okresie 2014–2020 potrzebnych jest co najmniej kolejnych 700–800 mln euro. Znacznie wzrosły koszty rozpoczęcia misji, a także urządzeń elektronicznych.

1.6 Za pomocą ambitnych programów należy sprawić, że odżyją „marzenia o kosmosie”, którym niegdyś oddawały się całe pokolenia. Trzeba ponownie zachęcać młodzież do podejmowania studiów na kierunku inżynierii kosmicznej, opracowywać projekty stabilnego zatrudnienia, podkreślając wartość społeczną takich programów jak GMES, które mogą się przyczynić do ograniczenia niekorzystnych skutków zmiany klimatu i wspomóc działalność ludzką poprzez prognozowanie zjawisk ekstremalnych, takich jak powodzie i długie okresy suszy. Monitorowanie szkodliwych emisji do atmosfery umożliwi ocenienie skuteczności działań podjętych w celu zmniejszenia emisji CO₂, czy też przedsięwzięcie odpowiednich środków w wypadku naruszenia praw dotyczących handlu ludźmi, w koordynacji z działalnością FRONTEX.

1.7 GMES może wnieść decydujący wkład w politykę gospodarowania odpadami, umożliwiając wykrycie nielegalnych wysypisk i wycieków substancji toksycznych. Program kosmiczny GMES musi również uwzględniać kwestię odpadów „kosmicznych”, czyli odzyskiwania w kosmosie zużytych stacji i satelitów, które już nie przekazują danych. Program Europejskiej Agencji Kosmicznej (ESA) dotyczący nadzoru nad przestrzenią kosmiczną, prowadzony we współpracy z systemem niemieckim TIRA, może pomóc w kontrolowaniu niezliczonej ilości odpadów kosmicznych. Od 1957 r. wystrzelono ponad 5 tys. satelitów, a obecnie co dwa dni rozpoczyna misję w przybliżeniu jeden satelita.

1.8 Komitet uważa, że pozytywny wpływ programu o odpowiednio długim czasie realizacji może być motorem bezpośredniego zaangażowania przedsiębiorstw publicznych i prywatnych w tym sektorze, umożliwiając im programowanie inwestycji w dziedzinach rozwoju technologicznego w celu opracowania systemów rozpoznania, które byłyby coraz bardziej wydajne pod względem kosztów i jakości działania. Dla powodzenia całej operacji podstawowe znaczenie będzie miała zdolność przyciągania inwestycji prywatnych i tworzenia rynku usług.

1.9 Dla państw członkowskich, które na razie nie podejmują działań i są jeszcze dalekie od realizacji polityki kosmicznej, gwarancją potrzebną do podjęcia inicjatyw mogłaby być pewność co do ciągłości programów wspólnotowych. W tym kontekście, mając na uwadze zrównoważenie wiedzy i zaangażowania w realizację polityki kosmicznej, Komitet ocenia pozytywnie decyzję z lutego 2010 r. o powołaniu rady partnerów GMES skupiającej 27 aktywnie działających państw członkowskich. Organ ten powinien być otwarty na przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego.

1.10 Istnienie długoterminowego programu umożliwiłoby ponadto uzyskanie większej siły przebicia i większego znaczenia politycznego UE wobec innych obszarów świata, które działają dzisiaj w branży związanej z przestrzenią kosmiczną, i mogłoby przyczynić się do wynegocjowania niezbędnego wkładu finansowego, który może się wiązać z dostępem do programów i wyników misji niekontrolowanych przez UE.

1.11 GMES może wnieść bardzo istotny wkład w różnych istotnych dziedzinach, takich jak oceanografia, kontrola jakości powietrza, sporządzanie szczegółowych map użytkowania gruntów czy też dostarczanie w krótkim czasie map stref dotkniętych klęskami żywiołowymi, co przyczynia się w niezastąpiony sposób do ochrony ludności.

1.12 Komitet uważa, że na obecnym etapie głębokiego kryzysu gospodarczego wymóg dysponowania znacznymi środkami nie może prowadzić do opóźnienia takich inwestycji, lecz – wręcz przeciwnie – mobilizując jak największą ilość dostępnych środków przy wsparciu opinii publicznej dobrze poinformowanej o wszystkich możliwościach, program GMES może przyczynić się do wcześniejszego przezwyciężenia kryzysu, dostarczając ogromnego potencjału naukowego i produkcyjnego oraz przynosząc pozytywne skutki, tak by przywrócić UE wiodącą rolę w sektorze, który obecnie chyli się ku upadkowi.

2. Wstęp

2.1 Decyzja UE o stworzeniu zintegrowanego europejskiego systemu obserwacji Ziemi w celu dostarczania informacji i usług w dziedzinie bezpieczeństwa oraz ochrony środowiska, znanego jako Globalny monitoring środowiska i bezpieczeństwa (GMES), ma znaczenie strategiczne i umożliwia UE utrzymanie oraz umocnienie swej wiodącej roli w działaniach cywilnych podejmowanych w dziedzinie lotniczej i kosmicznej.

2.2 Zgodnie z wytycznymi planu działań Komisji Europejskiej z 2001 r. inicjatywa GMES ma na celu powiązanie potrzeb społeczeństwa w dziedzinie środowiska i bezpieczeństwa z zaawansowanymi możliwościami technicznymi i operacyjnymi naziemnych oraz satelitarnych systemów obserwacji. Jest to reakcja, która ma zagwarantować odpowiednio

szybki dostęp do informacji na temat środowiska na szczeblu globalnym, regionalnym i lokalnym, a jednocześnie nie narusza niezależności w takich dziedzinach jak: rozwój zrównoważony, zmiany klimatu w skali całego świata, wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony, europejska przestrzeń badawcza oraz europejska strategia na rzecz przestrzeni kosmicznej.

2.3 System opiera się na analizie danych dotyczących obserwacji Ziemi dostarczanych przez satelity i sieci monitorujące in situ; po przeprowadzeniu analizy i skoordynowaniu danych zostają one udostępnione użytkownikom końcowym: władzom i agencjom krajowym, regionalnym i lokalnym, organizacjom ochrony środowiska i ochrony ludności itd. GMES to inicjatywa promowana i realizowana wspólnie przez Unię Europejską oraz Europejską Agencję Kosmiczną (ESA). W jej ramach ESA przyczynia się znacząco do rozwoju komponentu kosmicznego, zaś UE odgrywa rolę podmiotu wspierającego i gromadzącego zamówienia.

2.4 Program GMES składa się z trzech części: komponentu kosmicznego, in situ oraz usługowego, na temat których Komisja wydała wnioski dotyczące rozporządzenia omówiony już w opinii Komitetu ⁽¹⁾.

2.5 Wśród tych trzech komponentów komponent kosmiczny jest zdecydowanie najbardziej kosztowny i to on decyduje o jakości oraz liczbie oferowanych usług. Obejmuje on sześć serii misji Sentinel dotyczących obserwacji Ziemi, które powinny się rozpocząć w 2012 r., przy czym pięć z nich otrzymuje finansowanie. Wszystkie elementy dotyczące komponentu kosmicznego są kontrolowane, koordynowane i wdrażane przez ESA: umowy z zakładami na rozwój satelitów i niezbędnej infrastruktury, a także zarządzanie projektami pilotażowymi uruchomionymi na tym etapie, które zostaną poddane ocenie pod kątem przyszłych zastosowań.

3. Komunikat Komisji

3.1 W swoim komunikacie Komisja zdaje relację z dotychczasowych działań w zakresie komponentu usługowego i in situ, które przyniosły już dobre wyniki poprzez wykorzystanie obecnej infrastruktury kosmicznej w misjach EUMETSAT, ESA oraz misjach poszczególnych krajów.

3.2 W 2008 r. stworzono podstawy architektury tego systemu, zwłaszcza w odniesieniu do potrzeb finansowych i związanej z nimi polityki budżetowej. By zrealizować projekt, konieczne będzie przeznaczenie niezbędnych środków w przyszłych wieloletnich ramach finansowych Unii. W latach 2014–2020 ESA przewiduje wydatki wysokości 4,23 mld euro ⁽²⁾.

3.3 Dokument analizuje niektóre kluczowe aspekty europejskiej polityki kosmicznej, której pierwszorzędny elementem jest GMES, wraz z programami europejskimi GNSS (EGNOS i Galileo).

⁽¹⁾ CESE 96/2010 – wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie europejskiego programu obserwacji Ziemi (GMES) i jego początkowych operacji (lata 2011–2013) – COM(2009) 223 wersja ostateczna – 2009/0070 (COD).

⁽²⁾ ESA/C (2009) 36.

3.4 Komisja zwraca uwagę na pierwszoplanowe znaczenie finansowania realizacji i rozwoju misji zespołów Sentinel 1, 2 i 3, a także na ciągłość i dostępność danych, a wreszcie na potrzebę pokonania wątpliwości państw członkowskich co do okresu realizacji projektu, którego zakończenie jest obecnie przewidywane na 2020 r.

3.5 Komisja uważa, że dla stworzenia polityki pełnego i gwarantowanego dostępu konieczne jest rozporządzenie w sprawie własności danych. Należy również zająć się kwestią własności infrastruktury i zarządzania nią.

3.6 Znaczna część dokumentu dotyczy polityki zamówień publicznych, które powinny się cechować zarówno efektywnością pod względem kosztów, jak i ciągłą dostępnością danych.

3.7 Współpraca międzynarodowa jest istotnym elementem całego programu GMES. W tym kontekście GMES stanowi wkład wspólnotowy do programu całościowej obserwacji Ziemi GEOSS. Komisja rozwinię dalszą wymianę i partnerstwo w ramach Komitetu ds. Satelitów Obserwacyjnych Ziemi (CEOS), czyli komitetu kosmicznego mającego szczególne obowiązki w zakresie monitorowania skutków zmiany klimatu.

3.8 We wnioskach Komisja streszcza dokument, zobowiązując się do ścisłego śledzenia realizacji programu i jego stałej aktualizacji dostosowanej do zapotrzebowania użytkowników.

4. Uwagi Komitetu

4.1 Komitet uważa, że jako jeden z priorytetów technologicznych polityka kosmiczna wymaga większego rozwinięcia i dlatego przyjmuje z zadowoleniem komunikat Komisji, wyrażając jednocześnie nadzieję, że organy decyzyjne podejmą decyzje operacyjne, przydzielą środki finansowe i opracują kierunki polityki zgodnie z rozwojem zawartych w nim propozycji i wskazówek.

4.2 Oceniając pozytywnie komunikat, Komitet podziela obawy Komisji związane z brakiem jasnego stanowiska państw członkowskich w sprawie ram czasowych programu GMES i uważa, że muszą się one wyraźnie opowiedzieć za programem, który powinien być realizowany przynajmniej do 2030 r. Niewątpliwie należy przewidzieć możliwość dalszego pełnienia podstawowych funkcji programu także po 2030 r.

4.3 Również przedsiębiorstwa muszą mieć możliwość planowania inwestycji przez wystarczająco długi okres i rozwijania technologii w celu uzyskania coraz wydajniejszych systemów gromadzenia danych zarówno z punktu widzenia kosztów, jak i jakości działania.

4.4 Komitet uważa, że ze względu na długoterminowe prognozy zawarte w analizie ESA kwotę 4 mld euro należy uznać za niewystarczającą. Kwota rzędu 600 mln euro rocznie nie uwzględnia bowiem kształtowania się cen komponentów technologicznych wchodzących w skład konstelacji satelitów Sentinel. Suma zarezerwowana na B+R również wydaje się niewystarczająca, zwłaszcza w stosunku do potrzeb gromadzenia znaczących danych w zakresie bezpieczeństwa i przeciwdziałania zmianie klimatu.

4.5 Komitet w pełni popiera propozycje Komisji, lecz apeluje, by podjęto bardziej zdecydowane kroki, jeżeli chodzi o potrzebne środki finansowe, gdyż projekt wymaga co najmniej kolejnych 700–800 mln euro na lata 2014–2020, a także o przedłużenie ram czasowych do co najmniej 2030 r., otwarcie rynku kosmicznego dla MŚP we wszystkich państwach członkowskich, jasne i otwarte uregulowanie polityki dostępu do danych, ścisłą koordynację wszystkich podmiotów zaangażowanych w projekt i – wreszcie – umocnienie jego wymiaru międzynarodowego.

4.6 Sama Komisja wskazuje na potrzebę zwiększenia inwestycji w dziedzinie bezpieczeństwa, a w swoim ostatnim komunikacie⁽³⁾ przypomina, że w ramach tematu siódmego programu ramowego „przestrzeń kosmiczna” opublikowano zaproszenie do składania wniosków dotyczących opracowania dla GMES przedoperacyjnych funkcjonalności w dziedzinie nadzoru morskiego. Zintegrowane podejście wykorzystujące wszystkie dostępne instrumenty jest rozwiązaniem koniecznym dla ochrony środowiska, ochrony mórz i wybrzeży przed nielegalnym handlem, a także dla ratowania życia osób, które zdają się na pozbawione skrupułów organizacje przestępcze.

4.7 W związku z tym konieczne są dodatkowe środki na wsparcie zarówno programów kształcenia ustawicznego dla pracowników tego sektora, jak i projektów zachęcających młodych ludzi do podejmowania studiów nad przestrzenią kosmiczną i możliwymi zastosowaniami w tej dziedzinie. W ostatnich latach, również ze względu na fakt, że opinia publiczna poświęcała temu tematowi mniej uwagi, spadło zainteresowanie inżynierią lotniczo-kosmiczną, czemu towarzyszył spadek liczby nowych studentów oraz absolwentów tego kierunku. Zaczyna również brakować specjalistów, w związku z czym konieczna jest specjalna polityka w celu ukierunkowania zainteresowanych osób na ten kierunek studiów. Jednym z najczęstszych powodów zniechęcających do podejmowania nauki w tej dziedzinie jest brak pewnych i długotrwałych perspektyw zatrudnienia.

4.8 Komitet popiera propozycję Komisji, by przejąć bezpośrednio własność nad tym systemem i, co za tym idzie, odpowiedzialność za zarządzanie. Decyzja o stałym, bezpłatnym i otwartym dostępie wydaje się odpowiednia i dobrze przemyślana pod warunkiem, że poprzez wydanie konkretnego rozporządzenia udzielone zostaną gwarancje bezpieczeństwa. Gwarancja dostępu może stworzyć warunki do zainteresowania inwestorów prywatnych oferowaniem usług. Stworzenie rynku połączonego z systemem GMES stanowi nie tylko szansę gospodarczą i usługę publiczną, lecz może również umożliwić podział niektórych wydatków w zakresie zarządzania usługami nazimnymi.

4.9 Podstawowe znaczenie dla prawidłowego zarządzania danymi będzie miał wybór struktury systemu. Po odpowiednim okresie dostosowania się rynku zastosowanie komercyjne powinno wiązać się zawsze z udziałem w wydatkach, podobnie jak dzieje się obecnie w wypadku niektórych dotychczas bezpłatnych usług internetowych, za które zaczyna się stopniowo wymagać opłat od użytkowników. Zasadniczo dane dla administracji publicznej powinny być bezpłatne i dostępne, a platformy zróżnicowane w oparciu o wymogi poufności i bezpieczeństwa. Ostatnio wprowadzono istotne zastosowania

⁽³⁾ „W kierunku integracji nadzoru morskiego: Wspólny mechanizm wymiany informacji dla obszarów morskich UE” – COM(2009) 538 wersja ostateczna.

monitoringu satelitarnego. Satelity altymetryczne z programu My Ocean odnotowały powtórzenie się zjawiska El Niño z 2009 r.; program MACC (Monitoring Atmosphere Composition and Climate), który jest integralną częścią usług GMES, dostarczył wskazówek dotyczących tworzenia symulacji ewentualnego rozprzestrzeniania się pyłu wulkanicznego z Islandii; inna usługa w ramach programu GMES – SAFER (Services and Applications For Emergency Responses) ma na celu sporządzenie w ciągu sześciu godzin po katastrofie, takiej jak trzęsienie ziemi, powódź czy osuwanie się gruntu, szczegółowych map, które mogą mieć bardzo duże znaczenie dla ochrony ludności; G-Mosaic (Pilot services for security) nadzoruje terytorium w celach bezpieczeństwa, a nadzór ten obejmuje elektronicznie atomowe, nielegalne szlaki migracji, granice, a także analizę zniszczeń wojennych i analizę zapotrzebowania.

4.10 Szczególną uwagę należy zwrócić na politykę zamówień publicznych. Zasady programu Small Business Act powinny być zawsze stosowane w wypadku zamówień publicznych, zwłaszcza wspólnotowych. Niezbędna jest poważna polityka wsparcia dla MŚP, szczególnie w tych krajach, które nie posiadają jeszcze rozbudowanego systemu produkcji, a które również powinny odnieść korzyści z olbrzymich inwestycji planowanych w tym sektorze. Komponent kosmiczny GMES wymaga nie tylko dużych przedsiębiorstw wyspecjalizowanych w elektronice lotniczej i kosmicznej, lecz również małych przedsiębiorstw, które są również w stanie zagwarantować innowacyjne rozwiązania. Z uwagi na europejski charakter projektu Komisja powinna wspierać tworzenie konsorcjów między przedsiębiorstwami transnarodowymi.

4.11 Komitet zaleca coraz ściślejszą koordynację między różnymi podmiotami zaangażowanymi w realizację projektu: Komisją, państwami członkowskimi, ESA i EUMETSAT i popiera propozycję Komisji, by podzielić między nimi obowiązki zgodnie z zaleceniami zawartymi w komunikacie.

4.12 Komitet uważa, że ESA ma wszystkie kompetencje niezbędne do tego, by we współpracy z agencjami krajowymi odpowiadać za zarządzanie końcową infrastrukturą kosmiczną w zakresie konserwacji, rozwoju i wymiany konstelacji satelitów. Komitet zaleca usilnie, by podjęto wszystkie inicjatywy możliwe z prawnego punktu widzenia, tak by ułatwić dokonanie tego naturalnego wyboru.

4.13 Zdaniem Komitetu niezbędny będzie dalszy rozwój działań w celu pogłębienia współpracy międzynarodowej. Walka ze zmianą klimatu będzie się siłą rzeczy toczyć na skalę globalną, a wymiana danych będzie konieczna do okre-

ślenia w czasie realnym bieżących skutków emisji gazów cieplarnianych i związanej z nimi zmiany klimatu. Komisja słusznie uwzględniła ten aspekt. Komitet zaleca, by włączono również innych partnerów z sąsiadujących obszarów, być może angażując ich w realizację strategii europejskiej na rzecz bezpieczeństwa oraz obrony terytorium i mórz. Na przykład Unia dla Śródziemnomorza mogłaby być doskonałą platformą dla rozwoju tej współpracy w ramach obecnych priorytetowych programów ochrony ludności, regeneracji regionu Morza Śródziemnego i przeciwdziałania zmianie klimatu, a pozytywny wkład może wnieść również umiejętność wychwytywania specyficznych cech innych obszarów, takich jak na przykład działania już realizowane w regionach nadbałtyckich i w regionie Dunaju.

4.14 EKES popiera powołanie rady partnerów GMES skupiającej 27 państw, której członkami mają być również Szwajcaria i Norwegia jako kraje należące do ESA. Ten organ przedstawicielski znajduje się pod kierownictwem Komisji i ma za zadanie zapoczątkować współpracę organów we wszystkich państwach członkowskich, wspomóc Komisję w kontrolowaniu spójności realizacji programu i opracowaniu ram strategicznych, a także przeprowadzić wymianę doświadczeń i sprawdzonych rozwiązań w zakresie GMES oraz obserwacji Ziemi. Może on ponadto pomóc w zniwelowaniu obecnych różnic w zakresie wiedzy specjalistycznej i działań podejmowanych w dziedzinie kosmicznej przez stare i nowe państwa członkowskie. Utworzenie forum użytkowników prywatnych jest wysoce wskazane z punktu widzenia odpowiednio szybkiego przeanalizowania perspektyw tego systemu i współpracy z Radą.

4.15 Szczególną uwagę należy poświęcić krótkookresowym potrzebom programowym. Dotyczy to przede wszystkim eksploatacji serii A satelitów Sentinel, uruchomienia serii B oraz zakupu głównych elementów do serii C satelitów Sentinel.

4.16 Prezydencja hiszpańska, która zajmuje się rozporządzeniem w sprawie usług GMES, i prezydencja belgijska zajmująca się europejską polityką kosmiczną zgadzają się co do potrzeby nadania nowego impulsu działalności w tej dziedzinie. Istnieją zatem warunki konieczne do określenia aspektów, które wymagają wyjaśnienia: chodzi o wyznaczenie i przydzielenie środków niezbędnych do realizacji projektu, pokonanie wciąż istniejących wątpliwości co do ram czasowych GMES, co umożliwiłoby już teraz rozwój konstelacji Sentinel zgodnie z opracowanym programem, oraz pogłębienie współpracy międzynarodowej i zwiększenie inwestycji w badania i rozwój.

Bruksela, 14 lipca 2010 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Mario SEPI